

VOLITVE

POLITIČNE STRANKE IN INTERESNE SKUPINE:

Kaj so politične stranke?

Politične stranke so organizacije, ki poskušajo z volitvami priti na oblast. Politične stranke se razlikujejo od vseh ostalih organizacij in združenj prav po tem, da sodelujejo na volitvah in poskušajo "osvojiti" državno oblast ali biti vsaj udeleženi pri njej.

Seveda poskuša vsaka stranka pridobiti čim več volivcev na svojo stran in s tem povečati svojo možnost priti na oblast.

Značilnosti:

posrednik (ljudstvo <---> državna oblast)

zogibanje radikalnim stališčem

vključevanje čimvečih različnih "programskih točk" - "catch-all"

velikokrat medsebojno podobni programi različnih strank

Stranke ali poslanske skupine pri nas:

Slovenske demokratske stranke (**SDS**)

* Rudolf Petan (namestnik vodje)

Poslanski klub Liberalne demokracije Slovenije (**LDS**)

Socialnih demokratov (**SD**)

Nove Slovenije (**NSi**)

Slovenske ljudske stranke (**SLS**)

Slovenske nacionalne stranke (**SNS**)

Demokratske stranke upokojencev Slovenije (**DeSUS**)

italijanske in madžarske narodne skupnosti (**NS**)

Kaj so interesne skupine?

Čeprav gre za zelo različne skupine in organizacije, jih s skupnim izrazom poimenujemo interesne skupine. Od stran se razlikujejo po tem, da ne sodelujejo na volitvah in nimajo namena neposredno priti na oblast.

Delimo jih na 2 skupini:

zaščitne interesne skupine

(za zaščito svojih članov in članic in za izboljšanje položaja npr. sindikati - delavci, poklicna in profesionalna združenja itd.)

ciljne interesne skupine

(zaradi določenega cilja npr. varstvo okolja, boj proti mučenju živali itd.)

značilnosti:

pritiskajo na politične stranke in državno oblast zagotavljanje demokratičnosti

VOLITVE IN VOLILNO VEDENJE

V sodobnih demokratičnih družbah so volitve osrednji politični dogodek, v katerem se odloča kdo bo imel državno oblast oz. dobil največji delež pri tej oblasti.

Volilni sistem v ožjem smislu pa pomeni samo sistem razdelitve mandatov; torej razdelitve poslanskih sedežev v parlamentu med izvoljene kandidate.

Politične stranke predlagajo večino kandidatov in kandidatke za opravljanje državnih funkcij. V t.i. predvolilni kampaniji stranke prirejajo zborovanja. Pozornost pritegujejo tudi s plakati in z mediji (predvsem po televiziji).

Volilna pravica je v sodobnih ustavnih ureditvah določena v ustavi kot ena temeljnih političnih pravic državljana. Pri nas v Sloveniji imaš pravico do volitev, ko dopolniš 18 let (polnoleten). Pri nas je volilna udeležba precej visoka (*leta 1992 - 86%, 1996 - 73%, 2000 - nekaj manj ko 70%*), vendar se kaže trend upadanja. Velika večina le teh, ki se ne udeležijo volitev je prepričana, da ne more spremeniti, vplivati na "politično sliko" - politiko v državi, ter da politične stranke skrbijo predvsem za lastne interese.

Svobodna volilna pravica pomeni, da volilci lahko resnično svobodno izbirajo med različnimi kandidati oziroma političnimi strankami na volitvah. Svoboda volitev obsega tudi pravico vsakega volilca, da uveljavi svojo volilno pravico, ali pa ne.

Posebej je urejena volilna pravica pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti za volitve poslancev teh narodnih skupnosti. Pravico voliti in biti voljen za poslanca italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti ima samo pripadnik teh narodnih skupnosti, ne pa tudi državljan.

Volitve so v sodobnem pojmovanju demokracije eden najpomembnejših izrazov ljudske suverenosti in nujni pogoj za demokratično oblikovanje najpomembnejših organov, zlasti predstavniškega telesa, kot tudi nujni pogoj za vzpostavitev in ohranitev sodobne pravne države. Z volitvami volilci podelijo članom parlamenta mandat, da odločajo v njihovem imenu o najpomembnejših družbenih vprašanjih.

Sistem volitev:

Večinski sistem

Za večinski sistem razdelitve mandatov je značilno, da se o kandidatih na volitvah odloča z večino, ki je lahko absolutna, t.j. nadpolovična, ali pa relativna večina. V prvem primeru je izvoljen tisti kandidat, ki je dobil več kot polovico glasov volilcev, v drugem primeru pa tisti kandidat, ki je dobil več glasov od drugih kandidatov. Ker se v praksi glasovi volilcev

navadno v večji ali manjši meri razdelijo med kandidate, se le redko zgodi, da je v sistemu absolutne večine izvoljen kateri od kandidatov. Zato je potrebno ponovno glasovanje, na katerem nastopi manjše število kandidatov, največkrat samo dva, najbolj uspešna po prvem glasovanju.

Sistem sorazmernega predstavnštva (proporcionalni sistem)

Za razliko od večinskega sistema izhaja proporcionalni sistem iz načela, da morajo dodeljeni predstavniki mandati ustrezati dobljenim glasovom na volitvah. Mandati morajo torej biti razdeljeni med kandidate oziroma liste kandidatov tako, da so sorazmerni s podporo, ki jim jo dajo posamezne skupine volilcev na volitvah, kar naj bi zagotavljalo tudi, da so različni politični interesi oziroma stranke, ki jih predstavljajo, ustrezno predstavljeni v parlamentu.

Evidenca volilne pravice

Stalna evidenca volilne pravice se vodi v registru stalnega prebivalstva v upravni enoti ter centralnem registru prebivalstva Republike Slovenije.

Za volitve v evropski parlament se prav tako sestavi poseben volilni imenik državljanov RS in državljanov EU, ki imajo volilno pravico na teh volitvah.

Organizacija volitev

Pomembno vlogo pri organizaciji volitev imajo volilni organi; volilne komisije in volilni odbori. Poleg teh opravljajo določene funkcije pri volitvah tudi drugi organi, zlasti državni zbor, predsednik republike, ustavno in vrhovno sodišče.

Volilne komisije in odbori so pri svojem delu popolnoma neodvisni in delajo le na podlagi zakona in drugih, na podlagi ustave in zakona izdanih predpisov.

Volilne komisije skrbijo predvsem za tehnično izvedbo volitev ter za varstvo zakonitosti v volilnem postopku; v fazi kandidiranja in fazi glasovanja. Za vsake redne volitve se komisije in odbore imenuje za štiriletno mandatno dobo; njihov mandat traja, dokler traja mandatna doba na rednih volitvah izvoljenih poslancev državnega zbora.

Volilne komisije se ustanovijo:

- za državo,
- za volilno enoto in
- za volilni okraj.

Za volitve poslancev italijanske in madžarske narodne skupnosti se imenujeta volilni komisiji posebnih volilnih enot.

Neposredno na voliščih pa vodijo volitve volilni odbori, ki se imenujejo za vsake volitve.

Volilni postopek

Sestavljen je iz večih faz:

- kandidiranje,
- glasovanje,
- ugotavljanje izida glasovanja.

Volilni postopek se začne ob točno določenem času z razpisom volitev. Razpis volitev pomeni časovno določitev začetka in tudi konca volilnega postopka.

Splošne volitve; volijo se vsi poslanci hkrati.

Ločimo jih dalje na:

- redne; vsako četrto leto pred potekom mandatne dobe poslancev,
- predčasne; opravijo se, če se državni zbor razpusti med štiriletno mandatno dobo.

Ponovne volitve; opravijo se v času splošnih volitev, če pride do nepravilnosti. Ponovne volitve se opravijo, kadar se že opravljene volitve razveljavijo zaradi nepravilnosti pri volitvah.

Naknadne volitve; opravijo se, če v volilni enoti ali na posameznem volišču ni bilo izvedeno glasovanje na dan, ki je bil določen za glasovanje.

Nadomestne volitve; pri teh je treba izvoliti enega ali več poslancev, ker je eno ali več poslanskih sedežev med potekom mandatne dobe ostalo zaradi prenehanja poslanskega mandata nezasedenih. Po zakonodaji so volitve v državni zbor proporcionalne, zato je uveljavljeno pravilo, da se nadomestne volitve ne opravijo, ker postane v primeru, da poslancu preneha mandat, poslanec tisti kandidat z liste kandidatov, ki bi bil izvoljen, če ne bi bil izvoljen poslanec, ki mu je prenehal mandat.

Kandidiranje

Kandidiranje je v sodobnih volitvah poseben element volilnega sistema, v katerem se na organiziran in vnaprej določen način postavljajo kandidati, med katerimi lahko izbirajo volilci svoje predstavnike v parlamentu. V praksi prevladuje kandidiranje po političnih strankah.

Kandidate po naši volilni zakonodaji lahko predlagajo bodisi politične stranke ali pa volilci.

Volilne enote

Volilne enote so območja, na katerem se izvedejo volitve.

Za volitve poslancev državnega zbora se oblikuje 8 volilnih enot. V vsaki volilni enoti pa se voli 11 poslancev. Vsaka volilna enota se razdeli na toliko okrajev, kolikor se v volilni enoti voli poslancev, torej na 11 okrajev. Zakon je namreč uveljavil načelo, da se v vsakem volilnem okraju glasuje za enega kandidata.

Glasovanje

Glasovanje je dejanje, s katerim volilec izjavi svojo voljo tako, da podeli svoj glas v korist kandidata (ali kandidatne liste), za katerega želi, da bo izvoljen. Z glasovanjem volilec uresničuje aktivno volilno pravico.

V zgodovini volitev sta znana tajno in javno glasovanje. Danes skoraj povsod prevladuje tajno glasovanje:

- s pisnimi glasovnicami
- s kroglicami
- s posebnimi glasovalnimi stroji.

Tudi v našem volilnem sistemu je uveljavljeno načelo tajnega glasovanja in načelo osebnega glasovanja. Postopek glasovanja vodijo volilni odbori in poteka na posebej za to določenih voliščih.

Razdelitev poslanskih sedežev

Slovenska ustava v 80. členu določa, da se poslanci volijo po proporcionalnem sistemu s štiriodstotnim volilnim pragom za vstop v državni zbor.

Ustava v svojem 80. členu tudi določa, da mora biti volilcem zagotovljen določen vpliv na dodelitev mandatov kandidatom. Ta vpliv se delno zagotavlja s tem, da so z liste kandidatov (glede na dobljene mandate) izvoljeni tisti kandidati, ki so imeli največji delež glasov v skupnem številu glasov v volilnih okrajih, v katerih so nastopili. Volilci se lahko odločijo le za tistega kandidata z liste, ki nastopa v njihovem volilnem okraju.

Ugotavljanje izida glasovanja poteka organizacijsko in časovno ločeno v štirih fazah:

- ugotavljanje izida glasovanja na vsakem volišču,
- ugotavljanje izida glasovanja v volilnem okraju,
- ugotavljanje izida glasovanja v volilni enoti,
- ugotavljanje izida glasovanja na ravni države.

Izid volitev na državni ravni ugotovi republiška volilna komisija in ga objavi v Uradnem listu Republike Slovenije. Republiška volilna komisija tudi izda novoizvoljenim poslancem potrdila o izvolitvi.

Volitve predsednika republike

Predsednika republike se voli na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah, kar pomeni, da se voli na podlagi splošne in enake volilne pravice na svobodnih in neposrednih volitvah s tajnim glasovanjem.

Volitve predsednika republike razpiše predsednik državnega zbora.

Kandidate določajo poslanci državnega zbora, politične stranke in volilci, pri čemer so pogoji za določanje kandidatov strožji kot pri volitvah v državni zbor.

Za predsednika republike je izvoljen kandidat, ki je dobil večino glasov volilcev, ki so oddali veljavne glasovnice (absolutno večino). Glasovanje se lahko ponovi tudi v drugem krogu, če noben od kandidatov ni v prvem krogu dobil večine glasov. V drugem krogu se pomerita dva kandidata. Izvoljen je tisti, ki dobi absolutno večino.

Volitve v državni zbor

Običajno je najbolj izdelan volilni sistem pri volitvah parlamenta, vendar pa temeljna načela, ki so se razvila pri teh volitvah veljajo tudi glede drugih volitev v državi. Tako je tudi v naši ureditvi. Najbolj podrobno so urejene volitve v državni zbor, zakonska ureditev drugih volitev (volitev članov državnega sveta, predsednika republike in lokalnih volitev) pa se zgleduje in naslanja na zakonsko ureditev volitev v državni zbor.

Lokalne volitve

Temeljne odločitve v lokalni skupnosti praviloma sprejema predstavniško telo, ki je osrednji organ lokalne samouprave in ga praviloma neposredno volijo prebivalci lokalne skupnosti.

Volilna pravica je vezana samo na prebivalce lokalne skupnosti. To pomeni, da ima pri volitvah občinskih organov vsakdo volilno pravico samo v svoji občini. Na lokalnih volitvah volijo tudi tujci, ki stalno prebivajo na območju občine. Tujci lahko volijo župana, ne morejo pa podati kandidature za župana (aktivna volilna pravica).

Zakon o lokalnih volitvah predvideva večinski volilni sistem za občine z manjšim številom članov občinskega sveta (manj kot 12) ter proporcionalni sistem za občine z večjim številom članov občinskega sveta.

Člani občinskega sveta, ki so predstavniki italijanske in madžarske narodnosti in predstavniki romske skupnosti pa se-glede na manjše število predstavnikov v občinskem svetu-v vsakem primeru volijo po večinskem načelu.

Pri večinskih volitvah se glasuje o posameznih kandidatih. V okviru proporcionalnih volitev pa je pravilo glasovanje o listah kandidatov.

Kandidiranje je prilagojeno različnim volilnim sistemom, ki jih predvideva zakon. Kandidate in liste kandidatov lahko določijo politične stranke v občini in volilci v volilni enoti. Volilci lahko določajo kandidate in liste kandidatov s podpisovanjem ali na zborih volilcev.

Zakon o lokalnih volitvah posebej ureja tudi vprašanja volitev župana, volitev v pokrajinske svete in volitev v svete krajevnih, vaških oziroma četrtnih skupnosti.

Viri:

- * <http://www.dz-rs.si/>
- * Uvod v sociologijo, učbenik za sociologijo v gimnazijskem izobraževanju, leto 2004, Andreja Barle - Lakota... et al., Ljubljana, Dzs 2004
- * Faktopedija: velika ilustrirana enciklopedija, Ljubljana, Mladinska knjiga, leto 1999